

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра „Частноправни науки“

Ивайло Димитров Тосков

**ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА ВЪЗЛОЖИТЕЛ ЗА ВРЕДИ,
ПРИЧИНЕНИ ОТ ИЗПЪЛНИТЕЛ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“ по научна специалност „Гражданско и семейно право“

Научен ръководител:

Доц. д-р Иван Цветанов Иванов

София, 2021 г.

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра „Частноправни науки“

Ивайло Димитров Тосков

**ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА ВЪЗЛОЖИТЕЛ ЗА ВРЕДИ,
ПРИЧИНЕНИ ОТ ИЗПЪЛНИТЕЛ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“ по научна специалност „Гражданско и семейно право“, направление
3.6. Право.

Научен ръководител:

Доц. д-р Иван Цветанов Иванов

София, 2021 г.

Дисертационният труд е обсъден на 27.05.2021 г. на заседание на катедрен съвет на катедра „Частноправни науки“ при Юридическия факултет на Университета за национално и световно стопанство- София, и е насочен към публична защита пред научно жури в състав:

Вътрешни членове:

Проф. д-р Таня Николова Йосифова

Доц. д-р Иван Цветанов Иванов

Външни членове:

Проф. д-р Симеон Владимиров Тасев

Доц. д-р Николай Тодоров Колев

Доц. д-р Ангел Йорданов Шопов

Резервни членове:

Доц. д-р Вълчин Здравков Даскалов

Доц. д-р Венцислав Людмилов Петров

Авторът е задочен докторант в катедра „Частноправни науки“ при Юридическия факултет на УНСС.

Защитата на дисертационният труд ще се състои на 14.09.2021 г. от 13:00 ч. в зала на Университета за национално и световно стопанство – София на открито заседание на научното жури.

Материалите по защитата са на разположение на заинтересованите лица в сектор „Научни съвети и конкурси“ на УНСС и на интернет страницата на университета на адрес: <http://www.unwe.bg>.

БЛАГОДАРНОСТИ

Бих искал да изкажа своята благодарност към научния ми ръководител доц. д-р Иван Цветанов, чието постоянно съдействие, напътствия, а и търпение позволиха този труд да добие завършен вид.

Благодаря на преподавателите от катедра „Частноправни науки“ при Юридическия факултет на УНСС за бележките при обсъждането на дисертацията.

Редица колеги и приятели ми оказаха подкрепа в изготвянето на дисертационния труд, чрез съдействие в снабдяването с литература и съдебна практика, критични коментари, съвети и насоки, за което съм им признателен. Надявам се да не съм пропуснал някого, а ако съм го сторил, е било неволно: Крум Тодоров, д-р Христина Георгиева, д-р Стефан Радев, Сюлейман Башов, Денис Рязанцев, Денис Семьонов, д-р Ивайло Кънев.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Значимост и актуалност на изследването

Отговорността на възложителя за вреди, причинени от лице, което е натоварил с някаква работа, е утвърден институт в българското гражданско право. Уредба на този тип отговорност се е срещала в Закона за задълженията и договорите от 1892 г., като понастоящем намира своето място в чл. 49 от Закона за задълженията и договорите от 1950 г. Лаконичността на разпоредбата на чл. 49 от ЗЗД е значително постижение на законодателя, тъй като е позволило тя да запази своя облик непроменен за близо 70 години. Въз основа на нея е формирана богатата съдебна практика.

Институтът се изучава в курсовете по облигационно право в юридическите факултети в страна, и е бил обект на академичен интерес. Отговорността на възложителя се среща в различни учебни курсове и монографии, в които се прави преглед на института на непозволеното увреждане, като темата се разглежда редом с другите състави, уредени в чл. 45- 50 от ЗЗД, както и в специалните закони.

Въпреки изложеното, значимостта на изследването на отговорността на възложителя за вреди, причинени от изпълнителя, добива все по-голямо значение. Процесите по развитие на търговията в световен мащаб, нарастващият потребителски интерес към различни стоки и услуги, както и създаването на нови пазарни ниши доведоха до възникването на нови технологии, възникването на транснационални корпорации с новаторски модели на работа, водят до нови предизвикателства пред института. Наблюдава се световна тенденция в преразглеждането на основни положения на проявите на този институт в различните правни системи. В частност, преходът на българската икономика от планова (командна) към пазарна доведе до необходимостта определени виждания, установени трайно в съдебната практика, а и правната доктрина, да бъдат преразгледани, да бъде предложен различен поглед, както и където е необходимо- законови промени, с цел да се постигнат целите и функциите, които са в основата на отговорността.

С оглед на изложеното, считам, че по темата на разглеждания в настоящата дисертация правен институт все още има пространство за научни разработки.

2. Предмет, задачи и метод на изследването

Предмет на настоящото изследване е гражданската отговорност на субект, което е натоварило друго с извършването на определена работа, при или по повод на което са причинени вреди. Анализът на разпоредбата на чл. 49 от ЗЗД, разгледана систематично, сочи, че институтът принадлежи към семейството на гражданската имуществена отговорност, в частност- на деликтната такава, като е изведено, че представлява неин специален състав.

За изследване на отговорността на възложителя са поставени следните *задачи*:

- Проследяване на развитието на отговорността на възложителя в исторически аспект, чрез което да се добие представа за нейното постепенно оформяне в института, познат днес.
- Чрез сравнителноправен анализ да бъдат направени изводи за правната природа на отговорността на възложителя, като бъде проследено развитието в различни правни системи и в системата на правото на Европейския съюз, някои от които са имали влияние върху българската уредба, анализират се разрешения на сходни проблеми, поставени пред практиката и теорията и се прави заключение за общи тенденции за развитието на отговорността;
- Изследване на отделните елементи на отговорността, чрез което да се изведе както понятие за всеки от тях, така и да се даде нов поглед към фактическия състав;
- Анализ на същността на отговорността, както и на теоретичните основи, обосноваващи нейното съществуване, респективно- нуждата от нейната уредба на законодателно ниво;
- Да бъде направен сравнителен анализ между разглежданата отговорност и различните състави на деликтна отговорност, познати на българското законодателство, някои от които имат за свой първообраз отговорността на възложителя, чрез което да се разграничат различните предпоставки между

тях, възможностите за кумулация и конкуренция на отговорности, както и да се постигне завършен облик на фактическия състав на отговорността на възложителя;

- Да се открият хипотези на осъществяването на отговорността в материалноправен и процесуалноправен аспект, като се предложат различни разрешения от застъпените в теорията и съдебната практика.

Целта, която е поставена чрез горепосочените задачи, е да се даде различно от общоприетото определение за същността на отговорността, чрез което да бъде дадена насока за промяна на съдебната практика, както и усъвършенстване на законодателството.

Осъществяването на целта и задачите може да бъде сторено чрез различни научни **методи**. На първо място, силно е наблегнато на телеологичния метод, чрез който се извеждат нови положения по отношение на същността на отговорността на възложителя, както и на елементите от фактическия ѝ състав. Голямо значение е отдадено и на сравнителноправния метод, който в съчетание с историческия научен метод, помага да се изведат тенденциите в развитието на отговорността, както и на препоръките за усъвършенстване на закона. Използвани са също така и логическия и аналитичния методи на изследване, чрез които да бъде извлечен смисълът на разпоредбите, уреждащи както разглежданата отговорност, така и на деликтната отговорност като цяло, на нейните отделни проявления, така и на допълнителните правоотношения като например регресното по чл. 54 от ЗЗД.

3. Практическо значение на дисертационния труд

Изследването на правните проблеми пред отговорността на възложителя за вреди, причинени от изпълнител, е от значение за развитието на практиката на съдилищата по поставени пред тях въпроси за реализиране на отговорността. Застъпените в дисертацията тези са насочени към преосмисляне на пределите на отговорността, така както са възприети в текущата практика, като голяма част от разрешенията датират от период на различно обществено-икономическо устройство на страната. Считаю, че възприемането на застъпените в труда виждания би подпомогнало защитата на правата на пострадалите лица,

което ще има отражение върху превантивната роля на отговорността, и ще стимулира голяма част от възложителите да предприемат мерки по обезопасяване на своите дейности.

Систематизацията и дадените дефиниции на елементи от фактическия състав и други аспекти на отговорността, както и посочването на голям обем от българска и чуждестранна съдебна практика ще са от помощ на практикуващите юристи, така и на занимаващите се с научни изследвания.

4. Обем и структура на дисертационния труд

Дисертацията е с обем от 222 стандартни страници, написани на шрифт Times New Roman, размер 12, разредка 1.5, включващи съдържание от 5 страници, списък на използваните съкращения от 2 страници, и списък на използваната литература (библиография) от 8 страници. Съдържа 709 бележки под линия. В библиографията са включени 77 заглавия на български език, и 24 на чужди езици- английски, руски и немски. Направени са позовавания както на българска съдебна практика, така и на практика на съдилища и други правораздаващи органи от Германия, Франция, Русия, Великобритания, Съединени американски щати, Южна Африка.

В структурно отношение дисертацията се състои от увод, четири глави и заключение. Всяка глава е разделена на параграфи, всеки от които, от своя страна, е подразделен на заглавия, точки и подточки.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Увод

Уводът на дисертационния труд разглежда необходимостта от изследването и неговата актуалност. Определени са задачите и обхвата на изследването, използваната методология и теоретични основи.

2. Глава първа. Понятие и обща характеристика на отговорността на възложителя.

§ 1. Понятие и правна уредба на гражданската отговорност на възложителя за вреди, причинени от лице, което е натоварил с работа

Разгледани са общотеоретични постановки на юридическата отговорност, в качеството ѝ на правоотношение, което възниква по повод на извършено правонарушение, чието съдържание се определя съобразно правата и задълженията на страните по него. В кратък обзор са посочени страните по правоотношението- правонарушител, и лицето, което има право да търси такава отговорност, като носител на определени материални права. Посочени са основните видове юридическа отговорност- санкционна, позната още като наказваща, и правовъзстановителната, чрез която се цели поправяне на последиците от правонарушението.

След кратък обзор на основните характеристики на гражданската отговорност като единствен представител на правовъзстановителната отговорност, са изведени основните нейни подвидове- договорна и деликтна. Разгледани са различни теории, срещащи се в теорията, за разграничението между тях, както и спорният в теорията въпрос за тяхната конкуренция (наричана още кумулация), като са направени отграничения от сходни институти- неоснователното обогатяване и застрахователните правоотношения. Отговорността на възложителя е определена като гражданска деликтна отговорност, и в частност- специален състав на института на непозволеното увреждане.

§ 2. Историческо развитие на правната уредба на отговорността на възложителя

В този параграф е направен обзор на историческото развитие на отговорността на възложителя, като вниманието е насочено върху римското частно право, българското обичайно право и уредбата на института в Закона за задълженията и договорите от 1892 г. (ЗЗД- отм.).

Застъпена е тезата, че основите на отговорността на възложителя в **римското право** се коренят в т. нар. „ноксална отговорност“, която се носи от *pater familias* за вреди, причинени от негов роб или подвластен. Разгледани са основни предпоставки на отговорността, както и някои особености на предявяване на исковете. Обърнато е внимание,

че за реализиране на отговорността няма изискване вредите да са причинени при изпълнение на определена работа, възложена от господаря.

Проследено е развитието на отговорността в **българското обичайно право**-преминаването от личната отговорност чрез кръвна мъст, в имуществена, която се е носела от главата на семейството- дядо, домовладика.

В отменения **Закон за задълженията и договорите от 1892 г.** е била уредена отговорност на господари и упълномощители за вреди, причинени от техните слуги и пълномощници. Разгледани са основните предпоставки на отговорността- наличието на отношение между господаря и слугата, извършен деликт от слугата, и изискването увреждането да е в причинна връзка с изпълнение на длъжността- при нейното изпълнение. Изведено е виждане за обективен характер на отговорността, като са разгледани и противоположни становища, като е обърнато внимание и на правомощието на господаря да дава нареждания.

§ 3. Сравнителноправен преглед на отговорността на възложителя.

В сравнителноправния преглед на отговорността на възложителя е направен обзор на уредбата в правото на държави от континенталното право- Германия, Франция, като основни представители на германския и романския правни кръгове, както и Руската федерация, поради близостта ѝ и сходното историческо и икономическо развитие с България. От системата на общото право (common law) е разгледана уредбата в правото на Великобритания и на Съединените американски щати.

Анализът на различните разрешения в законодателствата е направен чрез посочване на основните характеристики на отговорността на възложителя в отделните правни системи:

- Наличието на възложена работа, което се изразява в натоварването с извършване на определена дейност. Законодателствата на Германия, Франция, обръщат внимание на правомощието на възложителя да дава указания за изпълнението на работата, както и да контролира нейното изпълнение. Липсват особени изисквания пред волеизявлението по възлагане- изследва се връзката между възложител и изпълнител, фактическото състояние на подчиненост (Франция) и поведението по време на извършване на работата (Великобритания). Държавите от общото право

въвеждат различни способности за проверка дали е налице възлагане- такива са например т. нар. *economic reality test* на Върховния съд на САЩ, *ABC Test*, използван от Върховния съд на щата Калифорния, и други.

- Причиняването на деликт от страна на изпълнителя, като в правото на Германия се отличава с особеността, че не се изисква увреждането да е причинено от изпълнителя виновно. Френското законодателство също прави реверанс в тази насока, като приема, че невменяемо лице може да бъде изпълнител по смисъла на закона, в случай че деянието му е „обективно небрежно“.
- Разгледаните законодателства приемат, че между възлагането и увреждането следва да е налице особена причинна връзка, като са налице различни подходи- в Германия е застъпено, че възложителят отговаря единствено за вреди, причинени в хода на изпълнение на работата, докато френската доктрина и най-вече практика възприемат разширително третиране на проблема. Руското право застъпва, че в обхвата на изпълнението попадат обичайните действия, свързани с извършване на конкретните задачи, както и всички спомагателни дейности.
- Отговорността на възложителя във всички правни системи е безвиновна, с изключение на уредбата в Германия, където се допуска екскулпиране, при положена дължима грижа при назначаването на изпълнителя, или при упражняването на контрол върху извършване на възложената дейност.

Всяка от разглежданите правни системи познава института на регресния иск на възложителя, като са налице различни разрешения по отношение на неговите предпоставки. Немското право набляга на формата на вината на изпълнителя, ако такава е била налице, докато в английското право е прието неформално, че регресно право не следва да бъде упражнявано- т. нар. джентълменско споразумение. Френската уредба не позволява регрес, стига вредите да са причинени при изпълнение на работата, без да се надскачат пределите, определени с възлагането.

Разгледани са и отделни проявления на отговорността на възложителя в правото на Европейския съюз, като това е сторено през няколко аспекта: директното проявление на института в общностното право; влиянието на европейското право върху националната уредба, и различните академични проекти, целящи хармонизиране на отделни клонове на

европейското право, дали своя израз в Принципите на европейското деликтно право (Principles of European Tort Law- PETL) и Проект за обща референтна рамка (Draft Common Frame of Reference- DCFR).

3. Глава втора. Фактически състав на отговорността на възложителя.

§1. Систематизация на елементите на фактическия състав на отговорността на възложителя

Направен е кратък обзор на елементите от фактическия състав на отговорността на възложителя- правомерното действие- възлагане на работа, противоправният резултат- причиняването на вреди, и свързващият елемент- предпоставката „при или по повод“ на изпълнението на работата.

§2. Възлагането на работа като предпоставка за отговорността на възложителя.

Изложението започва с преглед на схващанията в доктрината за правната природа на действието по възлагане на работа. Разгледани са съставните елементи на възлагането:

- Натоварването с „някаква работа“, изразяващо се в извършването на активни действия;
- Волеизявлението по възлагане, изразяващо се в задължението на изпълнителя да я извърши. Посочено е, че за да е правнорелевантно, възлагането следва да е основният фактор, който поставя изпълнителя в контакт с патримониума на третите лица, като не представлява възлагане по смисъла на чл. 49 ЗЗД дейност на изпълнител, чрез която той сам създава риск за другото. Обърнато е внимание на различните способи, с които може да се извърши възлагане- гражданскоправна сделка, държавновластнически акт, по силата на закона. Разгледани са хипотези на порок на волеизявлението за възлагане, както и последиците от това, като е застъпена тезата, че възлагане може да бъде извършено с фактически действия, сочещи на натоварване на едно лице от друго с извършването на работа.
- Наблегнато е на факта, че възлагането следва да предшества времево увреждането, като са ограничени хипотези, в които е фингирано съществуването на правна връзка, но които не могат да бъдат счестени за възлагане- одобряване на действия на

гестора съгласно чл. 62 от ЗЗД, потвърждаване на действия, извършени без представителна власт. Липсва възлагане и когато правната връзка е прекратила своето съществуване, като например- уволнение, прекратяване на правомощията на органите на търговско дружество и други.

- Застъпва се тезата, че възлагането на работа не предполага контрол или надзор върху изпълнението ѝ от страна на възложителя, като са наведени езикови и телеологични аргументи. Все пак, наличието на контрол от страна на един субект върху друг не е съвсем без правно значение- това може да бъде доказателство за наличието на възлагателно правоотношение, но не всички хипотези на контрол могат да се субсумират под разпоредбата на чл. 49 от ЗЗД. Направено е предложение *de lege ferenda* за нова разпоредба, която да урежда отговорност за действия на субект, който попада под контрола на друг, по примера на други законодателства.

Анализирани са и белезите на някои от субектите на отговорността- възложител и изпълнителя. Посочено е, че физическото лице- **възложител**, следва да е дееспособно, като дееспособността следва да е била налице при извършване на действието по натоварване, а последващото изпадане в състояние, в което не се разбират действията и постъпките, не води до отпадане на отговорността. Подкрепена е застъпената в теорията и практиката теза, че юридическите лица отговарят единствено по реда на чл. 49 от ЗЗД, в качеството им на възложители на работата. Разгледана е хипотезата, в която е налице възлагане от страна на повече от един субект, като проблемът е особено открояващ се в отношенията на съдружниците в т. нар. гражданско дружество по чл. 357 ЗЗД. Застъпва се становището, че не е налице солидарна отговорност между лицата, но пострадалият има право да насочи иска си към всеки един от възложителите- тоест, налице са успоредно съществуващи задължения към едно лице, за обезщетяване на едни вреди.

По отношение на изпълнителя е разгледана както класическата хипотеза на натоварване на дееспособно лице, така и случаи на натоварване с работа на непълнолетни, малолетни, и неспособни, например поради умствено заболяване. Застъпва се становището, че недееспособни лица също могат да са изпълнители на работата, чрез систематично тълкуване на разпоредби от Закона за лицата и семейството и Кодекса на труда, които

позволяват на непълнолетни, а в някои случаи- и на малолетни, да бъдат страна по правоотношение по полагане на труд.

Направен е преглед на някои особени хипотези на възлагане на работа- при органното представителство на юридическите лица, дейността на политическите партии, както и в издателската дейност.

§ 3. Причиняването на вреди от изпълнителя

Разглеждат се основните предпоставки за възникване на отговорността на възложителя, като вид гражданска деликтна отговорност, а именно- деяние, вина и вреди. Разгледани са основни положения от доктрината. Застъпено е, че **деянието** е винаги човешка волева дейност, която може да се изразява както в активно телодвижение, така и в бездействие, като последното е релевантно единствено при наличието на правно очакване за действие.

Анализирани са основните характеристики на **вината** като правно понятие, както и конкретните ѝ проявления в областта на гражданското право, и в частност- на деликтната отговорност. Изразено е становище, че вината не е необходима предпоставка за възникване на отговорността на възложителя, както като негова лична вина, така и като субективно отношение на изпълнителя към деянието и неговите последици. Второто е в противовес с утвърденото виждане в правната доктрина и съдебната практика, като са наведени различни аргументи- направен е опит чрез систематично и езиково тълкуване да се изведе точният смисъл на разглежданата разпоредба. Направен е важният извод, че отговорността на възложителя не представлява акцесорно правоотношение на деликтната отговорност по чл. 45 от ЗЗД, ами съществува самостоятелно и не е обусловена от възникване на деликтно правоотношение между прекия причинител и пострадалия.

Разгледани са видовете **вреди**, в качеството им на задължителен елемент на отговорността на възложителя- имуществени и неимуществени, както и **противоправността**, изразяваща се какво в нарушаването на императивни правни разпоредби, така и в засягането на чуждо благо, обект на субективно право, за настъпването на което липсва валидно правно основание.

Обърнато е внимание на елемента от фактическия състав, който действа като свързващо звено между останалите- **причинната връзка**. Изследвани са проявленията на

причинната връзка между поведението на изпълнителя и увреждането, така и между увреждането и настъпването на вредите, което определя границите на отговорността, както и случаите на прекъсване на тази връзка- например, при съпричиняване. В контекста на отговорността на възложителя е налице и допълнителен каузалитет- вредите да са причинени при или по повод на изпълнението на работата. Открити са основните хипотези: работата е причинена *при изпълнение* на работата- при извършване на дейност по пряко изпълнение на работата, както и при съпътстващи или подготвителни дейности, а *по повод на изпълнението* е налице във всяка хипотеза, извън горните, при която всяка хипотеза, извън конкретното изпълнение на работата, при която възлагането е необходимо условие за настъпването на вредите.

4. Глава трета. Същност и функции на отговорността на възложителя. Отграничения.

§1. Същност на отговорността на възложителя

В този параграф се разглеждат основните особености на отговорността на възложителя, отличаващи я от общата постановка на чл. 45 от ЗЗД, а именно- че същата е **обективна** (безвиновна), както и **отговорност за чужди действия**. Направен е кратък исторически обзор на развитието на доктрината за безвиновните отговорности, както и на тези, при които се дължи обезщетение за вреди, причинени от друго. Аргументира се, че възложителят не отговаря поради вина при подбора на лицата, които ще извършват работата, тяхното обучение, последващ контрол или надзор върху дейностите, както и поради организационна вина- пропуски в организацията на предприятието, позната на немското право, а поради свободния избор на правомерно поведение (при обективните отговорности), както и поради особената връзка между отговорния субект и прекия причинител на вредите (при отговорността за чужди действия). Направени са отграничения от гаранционните правоотношения, които възникват по специални закони- Кодекс за застраховането, Закон за гарантиране на влоговете в банките, Закон за публичното предлагане на ценни книжа.

Обобщени са основните **теории**, застъпени в доктрината, чрез които се прави опит за обосноваване на отговорността на възложителя- теория за платежоспособността, теория

за стимулирането, теория за разпределение на разходите, теория за представителството, теория за интереса, и теория за риска. Направен е извод, че теорията за риска дава най-удачна обосновка на съществуването на отговорността на възложителя, като приема за релевантен риска, създаден с волеизявлението по възлагане, спрямо третите лица, чиято проява е ограничена единствено с фактическия каузалитет, свързан с изпълнението (при или по повод).

Функциите на отговорността на възложителя са разгледани съобразно посоката им на въздействие. Така, спрямо пострадалия тя има обезщетителна функция, и цели възстановяване на положението преди увреждането. Спрямо обществото, отговорността има превантивна функция, която стимулира останалите членове да полагат максимални усилия да не допускат причиняване на вреди на другото. Аргументирано е, че спрямо изпълнителя е налице закрилна функция, изразяваща се в насочване на претенцията на увредения към възложителя, с което се защитава патримониума на прекия причинител. Допълнителни доводи за наличието на тази функция са издирени в римското право, както и в уредбата на ограничените регресни права в някои специални закони- Кодекса на труда, Закона за МВР и други. Отрича се застъпеното от някои автори виждане, че отговорността има санкционна функция, тъй като поведението на възложителя е изначало правомерно.

§ 2. Отграничаване на отговорността на възложителя от сходни правни явления.

Разглеждането на отговорността на възложителя не може да е пълно, без да се направи съпоставка с правни институти, които имат сходни характеристики. Избрани са различни състави на гражданска отговорност, които могат да бъдат обобщени в два основни аспекта:

- специални деликтни отговорности, които се доближават до разглежданата, което може да доведе до смесване от съдилищата, и неправилна квалификация на иска. Такива са отговорността за вреди, причинени от деца и неспособни по чл. 47 и чл. 48 ЗЗД, отговорността причинени от вещи по чл. 50 ЗЗД, отговорността за вреди от дефектни стоки, уредена в Закона за защита на потребителите;
- деликтни състави, които произлизат от отговорността на възложителя, но с промяна на общественно-икономическите условия им е придадена самостоятелност-

отговорност на работодателя за вреди, причинени на работника или служителя по чл. 200 от КТ, отговорност на държавата и общините за вреди, уредена в ЗОДОВ.

Анализът е направен чрез посочване на основните положения на съответната отговорност и съпоставка с отговорността на възложителя, като са направени както отграничения, така и хипотезите на кумулация.

5. Глава четвърта. Правни последици на отговорността на възложителя.

§ 1. Материалноправни последици

Материалноправните последици на отговорността на възложителя за вреди, причинени от изпълнителя, са разгледани в няколко пункта. На първо място, застъпено е, че пострадалият има **иск за преустановяване на нарушението**, приложим към хипотези на продължени или продължавани деяния. Отчетено е, че подобна позиция е спорна, с оглед на законовата уредба, като е направено предложение *de lege ferenda* в този смисъл.

Обезщетителната функция на отговорността се реализира чрез **иск за поправяне на вредите**, като са разгледани основни аспекти: възможността за натурално обезщетяване, размер на паричното обезщетение, неговата стойност- определяне, намаляване, проблемът за бъдещите вреди, лихва за забава, право на задържане, прихващане, солидарност, давност.

Отделно внимание е обърнато на **регресното правоотношение** по чл. 54 от ЗЗД- неговата характеристика и предпоставки, като е застъпено, че то представлява самостоятелен вид производно облигационно правоотношение с извъндоговорен характер, което не може да бъде квалифицирано като деликтно или такова по неоснователно обогатяване.

Направено е предложение за уреждане на **допълнителна материалноправна последица** със санкционен характер, изразяваща се в отнемане на съответната част от ползите, които делинквентът е получил в резултат на умишлено вредоносно деяние.

§ 2. Процесуалноправни въпроси във връзка с отговорността на възложителя.

Разгледани са въпроси, свързани с **предявяване на иска**, неговата **подведомственост** и **подсъдност**, проблеми на **доказването**, и други **процесуални отношения** между страните. Вниманието е обърнато на обхвата на силата на пресъдено нещо в случаите, в които иск срещу прекия причинител е отхвърлен. Подчертано е, че самостоятелният характер на отговорността на възложителя води до извода, че не е необходимо да съществува право на иск и срещу прекия причинител, но това заключение не следва да се абсолютизира, като са разгледани хипотези, при които съдът е установил, че вреди не са причинени, или те не са в претендирания размер. Макар и самостоятелна, отговорността на възложителя произтича от конкретен юридически факт- увреждането на пострадалия, като съдебното установяване спрямо него, макар и с различен ответник, че вреди не са причинени, следва да го обвърже в друго производство- такова срещу възложителя.

Вниманието е обърнато и на различни проявления на образувано **наказателно производство**, тъй като в немалък процент от случаите непозволеното увреждане осъществява и състав на престъпление. Анализирани са пределът на задължителната сила на присъдата спрямо гражданския съд, съгласно чл. 300 от ГПК.

6. Заключение

В заключение са обобщени изводите от изследването, като са направени и конкретни предложения за законодателни изменения, които да подобрят прилагането на закона в частта относно разглежданата отговорност, както и в други аспекти.

III. НАУЧНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Настоящият труд представлява едно от малкото монографични изследвания на отговорността на възложителя по чл. 49 от ЗЗД. Единственият друг опит за разглеждане на тази отговорност е дисертационният труд на Илия Иванов Янев на тема „Отговорност за вреди, причинени при или по повод изпълнение на възложена работа по чл. 49 ЗЗД“, защитен през 2002 г. пред Специализирания научен съвет по правни науки при Висшата атестационна комисия, за получаване на научната степен „доктор по право“. Дисертацията

на г-н Янев не ми е известно да е публикувана, а за нейното съдържание може да се съди единствено от автореферата. Считам, че изследването ще допринесе за развитието на правния институт в българската доктрина, чрез обобщаването на редица положения, както и новия поглед към други.

Основните приноси моменти, които могат да бъдат открити в дисертацията, са:

- Направен е обстоен сравнителноправен анализ на уредбата на отговорност на възложителя в различни правни системи, с позоваване на значителен обем чуждестранна съдебна практика;
- Направен е опит за дефиниране на възлагането на работа, като е наблегнато на волеизявлението на възложителя като израз на свободния му избор на поведение, обуславящ последващото му натоварване с отрицателните последици (вредите);
- Преосмислени са утвърдени положения в правната доктрина и съдебната практика досежно фактическия състав на отговорността на възложителя, съгласно които отговорността на чл. 49 от ЗЗД представлява надграждане над отговорността по чл. 45 от ЗЗД на изпълнителя на работата. Наблегнато е на обстоятелството, че деянието на прекия причинител на вредите не е необходимо да бъде извършено виновно. Застъпено е, че разглежданата отговорност представлява самостоятелен специален деликтен състав, който не е обвързан от съществуването на предхождащо деликтно правоотношение между пострадад и изпълнителя на работата.
- Обърнато е сериозно внимание на особената причинна връзка, изразяваща се в предпоставката вредите да са причинени от изпълнителя при или по повод на извършването на работата. В редица съчинения, както и съдебни актове са застъпени ограничаващи виждания досежно тази предпоставка, като е направен опит те да бъдат предефинирани. Считам, че особен приносен момент е разширяването на обхвата на предпоставката „по повод“, по пример с практиката на френските съдилища, както и някои тенденции в общото право, като се обхващат всички хипотези, при които е налице каузалитет, макар и фактически, между възлагането и увреждането.

- Дадено е определение и характеристика на регресното правоотношение по чл. 54 от ЗЗД. В подкрепа на закрилната функция на отговорността на възложителя е застъпеното виждане, че право на регрес възниква, единствено ако деянието е извършено виновно. Разгледано последователно със застъпеното по-горе, а именно- че вината на изпълнителя не е необходима предпоставка за ангажиране на отговорността на възложителя, води до извода, че при причинени невиновно вреди, изпълнителят няма да бъде задължен да възстанови на възложителя заплатеното на пострадалия, макар и да е в резултат на негови действия.
- Обстойно са разгледани хипотези на процесуалните проявления на отговорността на възложителя, които биха имали значение за практикуващите юристи.

В дисертационния труд съм застъпил виждането, че разпоредбата на чл. 49 от ЗЗД е лаконична и ясна, като приносните моменти следва да подпомогнат актуализирането на съдебната практика. Въпреки това са направени редица предложения за усъвършенстване на законодателството, които ще са от полза за приложението на разпоредбата, както и на други проявления на деликтната отговорност:

- Допълнение на чл. 49 от ЗЗД, по подобие на чл. 1068, ал. 2 от Гражданския кодекс на Руската федерация, с изрично посочване, че съдружниците в гражданско дружество по чл. 357 ЗЗД отговарят като възложители за вредите, причинени от техните съдружници;
- Допълнение на чл. 49 от ЗЗД, респективно- нова разпоредба (чл. 49а) като се уреди, че извън случаите на възлагане, отговорност се носи и за вреди, причинени от субект, чиято дейност е под контрол, надзор или от която отговорното лице извлича ползи;
- Уреждане на право на възражение на изпълнителя за поредност при осребряване в изпълнителен процес, с цел засилване на закрилната функция на отговорността на възложителя;

- Предложение за засилване на държавната репресия върху делинквента чрез уреждане на правомощие на съда да постанови отнемане в полза на държавата на придобитото чрез умишлено вредоносно деяние;
- Уредба на отговорността за животни без установен собственик. В случай на причиняване на вреди от такива животни, обезщетение следва да се дължи от съответната община по реда на чл. 49 от ЗЗД;
- По законодателен ред да се реши въпросът с отговорност от вреди от дефектна компютърна програма. Считам, че това може да бъде сторено, чрез създаване на законова фикция в Закона за собствеността, с която компютърните програми се приравняват на вещи, или чрез изрична законова уредба;
- Промяна на чл. 1, ал. 1 от ЗОДОВ, както и чл. 204, ал. 1 от АПК като отпадне изискването вреди да могат да се търсят след отмяната на административния акт, съответно- на незаконосъобразното действие на администрацията. Отговорността за вреди по специалния закон да се ангажира по същия ред, както и отговорността на възложителя- пред родово компетентния граждански съд, с изключение на адхезионни производства по чл. 204, ал. 2 АПК;
- Създаване на нов член в раздел „Непозволено увреждане“ на ЗЗД, уреждащ правото на пострадал да иска преустановяване на продължавано или продължаващо деяние, от което търпи вреди. Възможно е да се обмисли и включване в хипотезата на правото на лице, което е застрашено от настъпването на определени негативни последици, но все още няма качеството на пострадал, да иска преустановяване на извършването на определени действия, които носят повишен риск. Считам, че това ще има особено силен ефект спрямо дейности, извършвани от възложители, и силен превантивен ефект;
- Изрична уредба на възможността за натурално обезщетяване при вреди, причинени от деликт, по аналогия с чл. 10:104 от PETL;
- Преразглеждане на чл. 112 от ЗЗД, като вместо сегашната квазиабсолютна давност се уреди т. нар. изпълнителна давност- т. е., прекъсването на

давността по чл. 116, б. в) от ЗЗД да не може да продължава повече от определен период, например- тридесет години за вземане от непозволено увреждане.

IV. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

По темата на дисертацията могат да бъдат посочени следните публикации:

1. „Възлагането на работа по смисъла на чл. 49 от ЗЗД“, статия, публикувана в сп. „Търговско и облигационно право“, бр. 7/2018 г.;
2. „Регресното правоотношение по чл. 54 от Закона за задълженията и договорите“, статия, публикувана в сп. „Търговско и облигационно право“, бр. 11/2018 г.;
3. „Вината елемент ли е от фактическия състав на отговорността по чл. 49 от ЗЗД?“, статия, под печат, сп. „Търговско и облигационно право“.

V. ДРУГИ ПУБЛИКАЦИИ

С цел посочване на цялостната научно-изследователска дейност на автора, ще бъдат изброени и други публикации, макар и несвързани с темата на дисертацията:

1. New Horizon-s for the European Energy Union, студия, в съавторство с доц. д-р Иван Цветанов, публикувана в „Научни трудове на УНСС“, Том 1/2019 г.;
2. „Различна хипотеза на разваляне на договори с предмет вещни права върху недвижими имоти“, статия, публикувана в сп. „Собственост и право“, бр. 12/2018 г.;
3. „Възмезден ли е договорът за ипотека“, статия, публикувана в сп. „Собственост и право“, бр. 3/2018 г.;
4. „Европейският енергиен съюз- състояние и перспективи“, монография, в съавторство с доц. д-р Светла Бонева, доц. д-р Иван Цветанов, доц. д-р Атанас Атанасов, изд. комплекс „УНСС“, София, 2018 г.;
5. „Програма „Хоризонт 2020 и европейският Енергиен съюз“, студия, в съавторство с доц. д-р Иван Цветанов, публикувана в сборник „Членството на България в Европейския съюз- девет години по-късно“, изд. на УНСС, София, 2017 г.